

Lapin yliopistossa 22.8.2005.

Tätä lähinnä oppimateriaaliksi tarkoitettua artikkelia tullaan jatkossa vuosittain päivittämään ja laajentamaan lainsäädännön muuttuessa.

OTT, VT Rauno Korhonen
oikeusinformatiikan vsn. professori
oikeustieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto

SÄHKÖISEN ASIOINNIN JA VIESTINNÄN NORMITULVAA

1. Johdanto

Normitulva on termi, jota nykyisen oikeusvaltion oikeudellistumisen aikana käytetään kuvaamaan yhteiskunnan eri toimintojen ja instituutioiden jatkuvasti lisääntyvää sääntelyä. Oikeudellistumisen myötä säädösten määrä kasvaa ja niitä muutetaan yhä lyhyemmin aikaväleihin. Taustalla vaikuttavat osaltaan Euroopan unionin "säädöstehtaan" tuottamat direktiivit, jotka asettavat harmonisointipaineita kansalliselle lainsäädännölle. Toisena muutosta kiihdyttävänä tekijänä ovat teknologian nopean kehityksen tuomat vaatimukset lainsäätäjälle. Tämä kehitys näkyy erityisesti sähköisen asioinnin, sähköisen viestinnän ja sähköisen kaupankäynnin alueilla, joissa viimeisen viiden vuoden aikana on annettu toistakymmentä merkittävää säädöstä. Kehitys tulee jatkumaan nopeana myös lähivuosina.

Sähköistä asiointia ei käsitteenä ole määritelty säädösten tasolla, vaikkakin se esiintyy useimmissa uusissa alan säädöksissä. Määritelmiä on sen sijaan yritetty muodostaa kotimaisessa oikeudellisessa kirjallisuudessa, jota alan nopean muutoksen vuoksi on toistaiseksi varsin niukasti ilmestynyt. Sähköinen asiointi voidaan määritellä esimerkiksi niin, että siinä henkilö asioi virastossa tai asiakas ostaa tuotteita verkkokaupassa käyttäen toimi- tai älykorttia tai olemalla yhteydessä tietoverkon kautta toiseen osapuoleen. Sähköisen asioinnin avulla henkilö voi asioida hallinnon viranomaisissa hakemuksia tehden tai rekisteröimällä asioita. Hän voi myös sähköisesti asioiden tehdä erilaisia oikeustoimia kuten laatia ja allekirjoittaa sopimuksia. Sähköisessä asiointissa luodaan parhaillaan monia uusia sovelluksia, joista mainittakoon kiinteistöjen kirjaamiseen ja asunto-osakkeiden sähköiseen rekisteröintiin tulossa olevat uudistukset.¹

¹Oikeusministeriössä on vireillä hanke kiinteistöjen kirjaamisjärjestelmän kehittämiseksi. Siinä tavoitteena on, että kirjaamisjärjestelmässä voitaisiin täysimääräisesti hyödyntää nykyaikaisen tietoyhteiskunnan menetelmiä. Tavoitteena on myös tarpeen mukaan mahdollistaa sähköisten sopimusten ja asiakirjojen käyttö kiinteistön kaupassa ja panttauksessa. Sähköisten palvelujen käyttö tulisi kuitenkin perustua vapaaehtoisuuteen. Toimikunta on jättänyt hankkeesta ensimmäisen osamietinnön joulukuussa 2004. Kts. Oikeusministeriö, Lausuntoja ja selvityksiä 2004:6. Tämän

Sähköisen asioinnin luotettavuus edellyttää yleensä sitä, että asioinnin tapahtumat kirjataan mahdollisimman täydellisesti ja kirjaustiedot rekisteröidään. Sähköiseen asiointiin saattaa tietoturvallisuuden ja oikeustoimien todistettavuuden vuoksi kuulua vaatimus siitä, että osapuolet tunnistetaan eli identifioidaan luotettavasti erilaisin teknisin menetelmin kuten hyödyntämällä varmennetoimintoja. Tällöin luotettava kolmas osapuoli (varmentaja) varmentaa eli tarkistaa ja vakuuttaa asioinnin osapuolten henkilöllisyyden. Tietoverkoissahan osapuolet eivät fyysisesti kohtaa toisiaan, joten varma tieto vastapuolena olevan henkilöllisyydestä voi olla monella tapaa merkittävä tieto.

Sähköisen asioinnin lainsäädännön kehitys vaikuttaa monen perinteisen oikeudenalan alueella kuten hallinto-oikeudessa, kauppaoikeudessa, persoonallisuus-oikeudessa, sopimusoikeudessa, vahingonkorvausoikeudessa. Sähköisen kaupan osalta merkitystä on vero-oikeudella. Samoin tekijänoikeudelliset kysymykset saattavat nousta esiin. Lisääntyvä kaupallinen asiointi verkoissa houkuttaa rikollisia ja rikosoikeuden puolella on jouduttu viime vuosina säättämään ja tarkentamaan uusia tietorikosten tunnusmerkistöjä. Tietoturvallisuuden ja tietosuojan sekä yksityisyyden suojan huomioon ottaminen on myös vaatinut omia uusia säädöksiä ja säännöksiä. Sähköisessä asiointissa eri osa-alueineen liikutaan siis monen oikeudenalueen alueella - tavallaan perinteisten oikeudenalojen rajapinnoilla. Oikeusinformatiikka on uusi kehittyvä oikeudenalue, jossa tämä monioikeudellinen näkökulma on ollut jo perinteisesti pitkään esillä.² Sähköinen asiointi on oikeusinformatiikan yksi keskeisistä tutkimusalueista. Oikeusinformatiikka on Lapin yliopistossa³ jo pitkään opetuksessa ja tutkimuksessa jaettu neljään eri alueeseen 1)

sähköistä kiinteistönvaihdantaa selvittävän toimikunnan mietinnön teksti löytyy ministeriön verkkosivuilta. Kts. myös tästä aihepiiristä ilmestynyt ansiokas ja seikkaperäinen artikkeli: *Juhani Mähönen* Sähköinen kiinteistökauppa ja lainhuuto. Lakimies 5/2004, s. 816-842. Patentti- ja rekisterihallituksen verkkosivuilta löytyy puolestaan julkaisuna nro 1/2004 *Esiselvitys asunto-osakkeiden omistuksen sähköisestä rekisteröinnistä*. Uudistuksessa on tavoitteena PRH:n ylläpitämän sähköisen omistajarekisterin kautta luopua tulevaisuudessa paperimuotoisista osakekirjoista sekä mahdollistaa osakkeiden sähköinen kaupankäynti ja panttaus.

² Muita "uusia" oikeudenaloja ovat esimerkiksi naisoikeus, urheilu-oikeus, insolvenssioikeus, viestintäoikeus sekä potilas- ja lääkintäoikeus. Uusien oikeudenalojen asemaa oikeustieteessä ja oikeusjärjestyksen/-järjestelmän systematiikassa analysoi mielenkiintoisesti artikkelissaan *Kaarlo Tuori*: Oikeudenalajaotus - strategista valtapeliä ja normatiivista argumentaatiota. Lakimies 7-8/2004, s. 1196-1224.

³ Oikeusinformatiikka on Lapin yliopistossa kuulunut pakolliseen opetukseen oikeustieteen kandidaatin ja maisterin tutkinnossa jo 1980-luvulta lähtien. Tiedekunnan yhteydessä on toiminut pitkään maan ainoa Oikeusinformatiikan instituutti ja tiedekunta sai vastikään Suomen ensimmäisen oikeusinformatiikan professuurin. Tiedekunnassa työskentelee lisäksi oikeusinformatiikan lehtori ja assistentti. Oikeusinformatiikan alueelta ovat tiedekunnassa väitelleet toistaiseksi OTT *Tuomas Pöysti* ja OTT *Rauno Korhonen*. Useita väitöksiä on myös valmisteilla. Oikeusinformatiikka onkin yksi tiedekunnan ja koko Lapin yliopiston painopistealueista. Lapin yliopiston oikeustieteiden

Oikeudellinen tietojenkäsittely, 2) Oikeudellinen informaatio, 3) Informaatio-oikeus 4) Tietotekniikkaoikeus.⁴

Tarkasteltaessa sähköisen asioinnin lainsäädännön kansallista kehitystä, mikä on tämän kirjoituksen teemana, esille nousee ensimmäisenä *sähköisen viestinnän ja automaattisen tietojenkäsittelyn käyttämisestä yleisissä tuomioistuimissa annettu laki* (594/1993), joka mahdollisti jo tietynasteisen sähköisen asioinnin tuomioistuimiin päin. Tietotekniikan ripeä kehitys 1990-luvulla pakotti valtiovallan reagoimaan muutoksiin ja vuoden 1998 valtioneuvoston periaatepäätöksestä lähti liikkeelle nopea lainsäätämisen prosessi.⁵ *Laki sähköisestä asioinnista hallinnossa* (1318/1999) tuli voimaan vuoden 2000 alusta. Samoihin aikoihin ryhdyttiin myös valmistelemaan mm. sähköisen kaupan, viestintämarkkinoiden, sähköisen allekirjoituksen ja varmennetoimintojen sekä sähköisen henkilökortin uutta lainsäädäntöä.

Sähköistä asiointia, jonka käsitteen alle tässä kirjoituksessa luen myös sähköisen viestinnän ja sähköisen kaupankäynnin, voidaan lainsäädännön kehityksen osalta tarkastella viiden eri otsikon alla. Ensimmäiseksi luon katsauksen sähköisen asioinnin infrastruktuuria koskevaan lainsäädäntöön. Toiseksi esittelen sähköistä asiointia julkisella sektorilla. Kolmantena näkökulmana on sähköinen asiointi yksityisellä sektorilla. Neljäs tarkastelukohde on sähköisen asioinnin tietosuojat ja tietoturvallisuus. Viidenneksi luon silmäyksen sähköiseen asiointiin ja viestintään osaltaan liittyviin rikosoikeudellisiin säännöksiin.

2. Sähköisen asioinnin infrastruktuuria koskevaa sääntelyä

Sähköisen asioinnin infrastruktuurin osalta on aihetta käydä lyhyesti läpi viestintähallintoa koskeva sääntely, sähköisen henkilökortin ja sähköisen allekirjoituksen säännösten kehitys sekä verkkotunnuslaki.

tiedekunnan merkittävä panos oikeusinformatiikan kansallisena uranuurtajana on osaltaan oikeusinformatiikan instituutin johtaja, yksityisoikeuden professori *Ahti Saarenpään* parikymmenvuotisen työn tulosta.

⁴ Oikeusinformatiikan jaottelusta enemmän esim. Lapin yliopiston Oikeustieteiden tiedekunnan opinto-opas 2005-2006, s. 89 ja laajemmin *Ahti Saarenpää* Oikeusinformatiikka. Teoksessa *Risto Haavisto* (toim.) Oikeusjärjestys 2000, osa 1. s 1-87. (4. Täydennetty painos). Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja C 39. Rovaniemi 2005.

⁵ Kehityksen taustalla ovat luonnollisesti monet muutkin kansalliset ja kansainväliset tietoyhteiskuntastrategiat ja -suunnitelmat. Näistä ja sähköisen asioinnin kehityksestä laajemmin kts. väitöskirjani *Korhonen* Perusrekisterit ja henkilötietojen suoja (Lapin yliopisto, Rovaniemi 2003), s. 3-6 ja 350-382 tai *Korhonen* Perusrekisterit ja tietosuojat (Edita 2003), s. 14-16 ja 260-287.

2.1. Viestintähallinto

Telehallintokeskus vaihtoi nimensä viestintävirastoksi vuoden 2002 alussa voimaan tulleen *viestintähallinnosta annetun lain* (625/2001, HE 52/2001 vp.) perusteella⁶ Lakiä täydentää *valtioneuvoston asetus viestintähallinnosta* (60/2004). Lakiin viimeksi 2004 tehdyn muutoksen mukaan viestintäviraston tehtävänä (2 §) todetaan olevan huolehtia viestintämarkkina- ja radiolaissa, postipalvelulaissa, televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa, valtion televisio- ja radiorahastosta annetussa laissa, sähköisen viestinnän tietosuojalaissa, eräiden suojauksen purkujärjestelmien kieltämisestä annetussa laissa, sähköisistä allekirjoituksista annetussa laissa sekä vielä verkkotunnuslaissa virastolle säädetyistä tehtävistä. Asetuksen 1 §:ssä tarkennetaan viraston toimenkuvaa ja sen tehtävänä on mm. valvoa tele-, radio-, televisio- ja postitoimintaa sekä edistää viestinnän teknistä toteutusta ja häiriöttömyyttä. Edelleen viestintäviraston tulee huolehtia radiolaitteiden, telepäätelaitteiden ja suojauksen purkujärjestelmien markkinavalvonnasta. Viestintävirasto myös suunnittelee ja hoitaa televerkkojen ja -palveluiden numerointia ja tunnusten hallinnointia sekä koordinoi telealan standardointia. Viestintävirasto valvoo yksityisyyden suojaa televiestinnässä, teletoiminnan tietoturvaa ja tietoyhteiskunnan palvelujen suojaa sekä selvittää tietoturvaloukkauksia, jotka kohdistuvat tietojärjestelmiin ja televiestintään yleisten tietoverkkojen kautta. Viestintävirasto kerää tietoa ja tiedottaa tietoturvaloukkauksista niiden ehkäisemiseksi. Viestinnän nykyisen *konvergenssi-ilmiön* eli eri viestintämuotojen lähentymisen vaikutuksesta viestintäviraston tehtävät ovat muodostuneet varsin monimuotoisiksi ja haasteellisiksi.⁷

2.2. Sähköinen henkilökortti

Pääministeri Paavo Lipposen II hallitus otti keväällä 1999 hallitusohjelmaansa yhdeksi tavoitteeksi sähköisen asioinnin ja sähköisen henkilökortin kehittämisen. Ajatuksena oli, että valtionhallinnossa ja mahdollisimman laajasti myös kunnallishallinnossa otettaisiin käyttöön yksi yhteinen sähköinen henkilökortti, jolla voisi asioida

⁶ Lailla kumottiin telehallinnosta annettu laki (518/1988) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

⁷ Viestintähallinnosta annettuun lakiin on sen säätämisen jälkeen tehty seuraavat muutokset, joiden osalta lisätietoa löytyy kyseisistä hallituksen lakiesityksistä: 1121/2001 (HE 146/2000); 493/2002 (HE 241/2001); 15/2003 (HE197/2001); 229/2003 (HE 96/2002); 397/2003 (HE 112/2002) ja 520/2004 (HE 125/2003).

luotettavasti ja turvallisesti hallinnossa. Sähköistä henkilökorttia on ajettu sisään muutamia vuosia ja tavoitteena on myös kytkeä samalle kortille mahdollisuudet yhä laajempiin käyttösovelluksiin myös yksityisellä sektorilla. Monikäyttöisyyttä on pyrkinyt edistämään HST (henkilön sähköinen tunnistaminen)-ryhmä, jossa on ollut viranomaisten lisäksi mukana pankkien, viestintä- ja teleyritysten, kaupan alan ja eräiden suuryritysten edustajia. Kansalaisen sähköinen henkilökortti ei alkuvuosina saavuttanut merkittävää suosiota hanketta koordinoineen väestörekisterikeskuksen kampanjoista huolimatta. Ainakin yhtenä syynä oli kortin kautta hyödynnettävien palvelujen vähäinen määrä ja toisaalta sähköisen henkilökortin ja sen käyttämistä edellyttävien oheislaitteiden sekä ohjelmistojen hankinnasta aiheutuvat kustannukset. Sähköinen henkilökortti on joutunut myös kilpailemaan pankkikorttien ja pankkien jo perinteisen verkkopalveluinfrastruktuurin kanssa. Nyt sähköistä henkilökorttia tuodaan markkinoille lainsäädännön voimalla. Kaikkien myönnettävien uusien henkilökorttien siruihin asennetaan tekniset valmiusominaisuudet myös sähköistä asiointia varten. Vielä toistaiseksi kortinhaltija voi valita, ottaako ominaisuudet käyttöön.⁸

Vuoden 1999 lopulla tuli voimaan *henkilökorttilaki* (829/1999), jossa ensimmäisen kerran säädettiin henkilöllisyystodistuksesta lain tasolla. Lakiin otettiin myös säännökset sähköisestä henkilökortista. Lain mukaan henkilö voidaan sähköisen henkilökortin avulla todentaa varmennetussa sähköisessä asiointissa. Henkilö voi myös sähköisen henkilökortin avulla sähköisesti allekirjoittaa ja salata lähettämänsä asiakirjat ja viestit. Henkilökorttilain 3 §:n mukaan varmenteet sähköiseen henkilökorttiin myöntää väestörekisterikeskus (VRK), joka vastaa meillä maistraattien kanssa tärkeimmän yhteiskunnallisen perusrekisterin, väestötietojärjestelmän, ylläpidosta ja tietohuollosta. Sähköisen henkilökortin myöntämiseen liittyvästä hakumenettelystä säädetään *väestötietolain* (507/1993) 23 §:ssä. Sähköinen henkilökortti sisältää sen lisäksi, mitä henkilökortissa yleisesti henkilökorttilain 2 §:n perusteella on, väestötietolain 20 §:ssä tarkoitetut varmenteiden tiedot, sähköisen henkilökortin käytön edellyttämät kortinhaltijan tunnistautumistiedot sekä välttämättömät tekniset tiedot. Sähköiseen henkilökorttiin merkitään myös tieto varmenteiden myöntäjästä ja kortinhaltijan pyynnöstä siihen voidaan tallettaa eri käyttötarkoituksiin liittyviä teknisiä sovelluksia ja tietoja.

Toukokuussa 2003 tuli voimaan *laki väestötietolain muuttamisesta* (299/2003) ja syyskuussa 2003 *laki henkilökorttilain muuttamisesta* (300/2003). Tässä uudistuksessa muutettiin väestötietolakia niin, että siinä otetaan huomioon sähköisiin allekirjoituksiin liittyvä yleislaki eli *laki sähköisistä allekirjoituksista* (14/2003). Tätä sähköallekirjoituslaiksi kutsuttavaa säädöstä sovelletaan VRK:n toimintaan laissa tarkoitettuja laatuvarmenteita tarjoavana varmentajana. Sähköallekirjoituslakia sovelletaan lisäksi VRK:n myöntämään, sähköisiin allekirjoituksiin liittyvään varmenteeseen lukuun ottamatta VRK:n myöntämän kansalaisvarmenteen tietosisältöä,

⁸ Ajankohtaista lisätietoa kehityksestä löytyy Väestörekisterikeskuksen verkkosivuilta www.vaestorekisterikeskus.fi kohdasta Sähköinen henkilöllisyys.

tallettamista julkiseen hakemistoon ja hakemismenettelyä, joista säädetään puolestaan väestötietolaissa yleislaista poikkeavasti.

Edellä mainitussa muutoksessa säädettiin väestötietolakiin ja henkilökorttilakiin yleiset muutokset, jotka johtuivat sähköisen asioinnin kehittämistarpeista. Erityisenä tavoitteena oli sähköisen henkilökortin ja sosiaaliturvakortin yhdistäminen yhdeksi yhteiseksi valtion viranomaisen antamaksi sähköisessä asiointissa käytettäväksi asiointikortiksi. Sairausvakuutusta koskevat sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisessä asiointissa tarvittavat tiedot onkin voinut liittää sähköiseen henkilökorttiin kortinhaltijan pyynnöstä vuoden 2004 kesäkuun alusta lähtien. Mikäli henkilö ei halua näitä tietoja merkittävän korttiinsa, hän voi käyttää sähköisen henkilökortin ohella edelleen tavallista kansaneläkelaitoksen Kela-korttia.⁹ Kuten edellä jo mainittiin, jatkossa kaikkiin henkilökortteihin sisältyy ns. tekninen osa. Henkilökorttilakiin tehtyjen muutosten jälkeen ei 1.9.2003 jälkeen ole enää myönnetty tavallisia, vanhan mallisia henkilökortteja, vaan ainoastaan kortteja, joihin sisältyy aina sähköisen asioinnin edellyttämät tekniset valmiudet.

Vuoden 2003 muutoksessa pidennettiin sähköisen henkilökortin voimassaoloaika kolmesta viiteen vuoteen. Uudistuksessa helpotettiin myös sähköisen henkilökortin hakemismenettelyä. Korttia tunnuksineen haetaan poliisilta ja sairausvakuutustiedoin varustettua korttia myös poliisin kanssa yhteistyösopimuksen tehneistä Kelan toimistoista.¹⁰

2.3. Sähköinen allekirjoitus

Tietoverkoissa, kuten internetissä verkkojen verkkona, on asiointi ollut toistaiseksi enimmäkseen suojaamatonta. Kehityssuuntana on kuitenkin yhä enemmän se, että tietoverkoissa tapahtuva sähköinen asiointi perustuu tekniikkaan, jonka avulla palveluiden käyttäjä tunnistetaan luotettavasti, sähköinen asiakirja tai viesti voidaan tarvittaessa allekirjoittaa ja asiakirjan oikeellisuus varmistaa. Tekniikan avulla lähetetty viesti voidaan myös salata. Sähköinen asiointi tulee todennäköisesti yhä yleisemmin perustumaan ns. *julkisen avaimen menetelmään* (PKI, Public Key Infrastructure), jossa avainparien avulla toteutetaan luotettavan asioinnin edellytykset.

⁹ Kela lisäsi toukokuussa 2005 palvelujaan niin, että työttömyysturvan tai kuntoutusrahan hakija voi tarkistaa Kelan internet-sivujen sähköisistä asiointipalveluista omia henkilökohtaisia etuustietojaan. Tuen hakija saa tiedon, onko hänen hakemuksensa ratkaistu sekä mistä lähtien tukea on myönnetty. Kyseinen sähköinen asiointipalvelu on mahdollista myös monien muiden etuisuuksien kohdalla. Kelan sähköisiin asiointipalveluihin tunnistaudutaan joko pankkien verkkotunnuksilla tai sähköisellä henkilökortilla. Tästä esim. Edilexin uutispalvelu www.edilex.fi 12.5.2005.

¹⁰ Sähköisen henkilökortin lainsäädännöstä enemmän kts. henkilökorttilaki ja väestötietolain 5 luku sekä lakimuutosten taustoista 299/2003 (HE 236/2002); 830/1999 (HE 18/1999) ja 527/1999 (HE 192/1998).

Avainpareista julkinen avain on kaikkien saatavilla julkisessa hakemistossa ja salainen avain on talletettu esimerkiksi kortinhaltijan älykortin siruun.¹¹

Sähköisen asioinnin yhteydessä puhutaan sähköisestä eli elektronisesta allekirjoituksesta, jolla tarkoitetaan teknistä menetelmää sähköisessä muodossa olevan asiakirjan tai tietoliikenteen viestin alkuperän, aitouden ja hyväksynnän todentamiseksi ja viestittämiseksi. Sähköisessä allekirjoituksessa viestiin tai asiakirjaan lisätyn, liitetyn tai siihen loogisesti liittyvän informaation avulla on todennettavissa, että viestin tai asiakirjan laatinut tai lähettänyt henkilö on hyväksynyt sen sisällön ja että sisältöä ei ole myöhemmin muutettu. Viestin lähettäjän tai asiakirjan laatijan tai hyväksyjän henkilöllisyyden todentaminen ja aitouden varmistaminen ovatkin sähköisen asiakirjan ja tietoliikenteen eheyden olennaisia edellytyksiä.¹²

Sähköistä allekirjoitusta koskevan kansallisen lainsäädännön taustalla on Euroopan parlamentin ja neuvoston sähköisiä allekirjoituksia koskevista yhteisön puitteista annettu direktiivi (1999/93/EY) eli ns. sähköallekirjoitusdirektiivi, joka asetti jäsenvaltioille veloitteen saattaa kansalliset säännökset direktiivin minimivaatimukset täyttäviksi. Suomessa sähköistä allekirjoitusta koskevan lain valmistelu kesti muita pohjoismaita kauemmin. *Laki sähköisistä allekirjoituksista* (14/2003) eli sähköallekirjoituslaki tuli voimaan 1.2.2003. Samaan aikaan tuli voimaan myös *laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa* (13/2003), joka kumosi vuoden 1999 lain sähköisestä asioinnista hallinnossa. Tuolloin siirrettiin jälkimmäisessä laissa olleet säännökset varmentamistoiminnoista lakiin sähköisistä allekirjoituksista.

Sähköallekirjoituslakia sovelletaan sähköisiin allekirjoituksiin sekä palveluntarjoajiin, jotka tarjoavat sähköisiin allekirjoituksiin liittyviä tuotteita ja palveluita yleisölle. Laissa säännellään erikseen *laatuvarmenteen* myöntämisestä, käytöstä ja siihen liittyvästä vastuusta. Laissa määritellään käsitteet sähköinen allekirjoitus, kehittynyt sähköinen allekirjoitus, allekirjoittaja, allekirjoituksen luomistiedot, allekirjoituksen luomisväline ja todentamistiedot, varmenne, varmentaja, sähköisiin allekirjoituksiin liittyvä tuote sekä palvelu.

Sähköallekirjoituslaki koostuu viidestä luvusta: 1. Yleiset säännökset, 2. Laatuvarmenteiden tarjoaminen, 3. Sähköisen allekirjoituksen oikeusvaikutus ja henkilötietojen käsittely, 4. Yleinen ohjaus ja valvonta sekä 5. Erinäiset säännökset.¹³

¹¹ Julkisen avaimen salaustekniikasta enemmän sähköallekirjoituslain esitöissä kts. HE 197/2001, 1. Johdanto.

¹² Kts tästä. *Tuomas Pöysti* Sähköinen allekirjoitus. *Encyclopaedia Juridica Fennica* (EIF) VII, s. 1105-1106 sekä HE 197/2001. Yleisperustelut, 1. Johdanto.

¹³ Sähköisen allekirjoituksen ja sähköisen toimintaympäristön merkityksestä oikeustoimien muotovaatimusten osalta kts. *Sauli Mäkelä* Formaalisuus oikeudellisessa prosessissa, s. 155-160. *Acta Universitatis Lapponiensis* 50. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi 2002 sekä jo edellä mainittu artikkeli *Juhani Mähönen* Sähköinen kiinteistökauppa ja lainhuuto . *LM* 5/2004, s. 816-842.

2.4. Verkkotunnuslaki

Verkkotunnuksien hallinnoinnilla on oma merkityksensä sähköisessä asiointissa ja verkkoviestinnässä. *Verkkotunnuslaki* (228/2003) tuli voimaan 1.9.2003¹⁴ Lakiä koskeva uudistus on juuri hyväksytty ja vahvistettu.

Verkkotunnuslain tarkoituksena on edistää tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamista tietoverkossa parantamalla suomalaisten verkkotunnusten saatavuutta ja turvaamalla verkkotunnusten tasapuolinen saatavuus (1 §). Verkkotunnuslakia sovelletaan internet-tietoverkossa Suomen maatunnukseen päättyviin verkkotunnuksiin (fi-maatunnus) ja verkkotunnushallintoon sekä verkkotunnushakemusten välittämiseen (2 §). Laissa määritellään käsitteet verkkotunnus, fi-juuri, suojattu nimi tai merkki sekä verkkotunnuspalvelu. *Verkkotunnuksella* tarkoitetaan kirjaimista, numeroista tai muista merkeistä taikka niiden yhdistelmästä muodostuvaa Internet-tietoverkon nimimuotoista fi-maatunnuksen alaista toisen asteen osoitetietoa. *Verkkotunnuspalvelu* on puolestaan palvelua, joka sisältää verkkotunnushakemusten välittämisen Viestintävirastolle ja verkkotunnuksen käytön edellyttämien määrittelyjen tekemisen verkkotunnusjärjestelmiin.

Verkkotunnuslain mukaan Viestintävirasto myöntää verkkotunnuksen ja se on voimassa kolme vuotta kerrallaan. Verkkotunnuslaki velvoittaa verkkotunnuspalvelua tarjoavan tekemään kirjallisen ilmoituksen Viestintävirastolle ennen toiminnan aloittamista. Viestintävirasto pitää verkkotunnusten hakemista ja muuta yleistä käyttöä varten myönnettyistä verkkotunnuksista *julkista verkkotunnusrekisteriä*, johon merkitään hakemusten ja ilmoitusten perusteella verkkotunnuslain 15 §:ssä mainitut tiedot. Rekisteriin merkittyjen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan verkkotunnuslain määräysten lisäksi henkilötietolakia.

Eduskunta hyväksyi ja tasavallan presidentti vahvisti huhtikuussa 2005 *lain verkkotunnuslain muuttamisesta* (241/2005). Lainmuutos tuli voimaan 1.3.2006.¹⁵

Lainmuutoksen jälkeen myös vähintään 15-vuotiailla henkilöillä on jatkossa oikeus hakea suomalaista verkkotunnusta, mikäli heillä on kotikuntalain mukainen kotikunta Suomessa ja heille on myönnetty suomalainen henkilötunnus. Toinen keskeinen uudistus on se, että haettava verkkotunnus voi helpommin kuin ennen perustua *luonnollisen henkilön nimeen*, joka myös käsitteenä lisättiin lain 3 §:n määritelmiin. Yksityishenkilön hakema verkkotunnus voi olla mikä tahansa vapaana oleva yleisnimi, lyhenne tai erisnimi. Samanimisten luonnollisten henkilöiden keskinäinen etuoikeus ratkaistaan aikaprioriteetin avulla eli omaa nimeään vastaavan verkkotunnuksen saa samannimisistä hakijoista se henkilö, jonka maksettu hakemus on

¹⁴ Lain säätämisen taustoista HE 96/2002, LiVM 23/2002 ja EV 243/2002..

¹⁵ Kts. uudistuksen tarkemmasta sisällöstä ja lain valmisteluvaiheista HE 125/2004 vp.; LiVM 5/2005 vp.; PeVL 2/2005 vp. sekä EV 21/2005 vp.

ensimmäisenä saapunut Viestintävirastoon. Myös luonnollisen henkilön ja oikeushenkilön keskinäinen oikeus verkkotunnukseen ratkaistaan aikaprioriteettiperiaatteen perusteella. Tällainen kiistatilanne voisi syntyä esimerkiksi, kun kyseessä on luonnollisen henkilön nimeä vastaavaan tavaramerkkiin perustuva verkkotunnus. Uuden 15 a §:n mukaisesti Viestintävirasto pitää verkkotunnusrekisterin lisäksi luonnollisten henkilöiden erottelemiseksi *asiakasrekisteri* -nimistä henkilörekisteriä.

Verkkotunnuksen sallituista merkeistä ja kielletyistä verkkotunnuksista säädetään muutoin kuten voimassa olleessa verkkotunnuslaissa, mutta toisen luonnollisen henkilön nimeen perustuvan verkkotunnuksen hakeminen kielletään. Verkkotunnuksen hakeminen anonyymisti ei myöskään käytännössä ole mahdollista. Lainmuutoksessa ei annettu viestintävirastolle oikeuksia puuttua verkkosivuilla välitettävän aineiston sisältöön. Verkkosivujen sisällön valvonta kuuluu edelleen yleisille laillisuusvalvontaviranomaisille. Verkkosivujen sisältöä koskevista vastuukysymyksistä säännellään puolestaan lähinnä sähkökauppalaissa ja rikoslaissa.

Sähköisen asioinnin osalta mielenkiintoinen uudistus lainmuutoksessa on uuden 17 a §:n tuoma mahdollisuus antaa verkkotunnusta koskeva päätös verkkotunnuksen hakijan tai haltijan suostumuksella tiedoksi myös sähköpostilla. Päätös katsotaan annetuksi tiedoksi silloin, kun verkkotunnuksen hakija tai haltija lähettää Viestintävirastolle vastaanottokuittauksen.

3. Sähköinen asiointi julkisella sektorilla

3.1. Sähköisen asioinnin ensiaskelia tuomioistuimissa ja hallinnossa

Sähköinen asiointi tuomioistuimissa ja hallinnon eri sektoreilla nopeasti kehittynyt erityisesti 1990-luvun alusta lähtien, vaikkakin hallinto-organisaatioiden sisäistä tietojenkäsittelyä ja viestinvälitystä on maassamme kehitetty jo aiempinakin vuosikymmeninä, aina 1960-luvulta lähtien.¹⁶ Vuonna 1993 säädettiin *laki sähköisen viestinnän ja automaattisen tietojenkäsittelyn käyttämisestä yleisissä tuomioistuimissa* (594/1993, HE 79/1993 vp). Laki mahdollisti haastehakemuksen, vastauksen sekä muun asiakirjan, jonka voi lähettää postitse, toimittamisen käräjäoikeuteen myös telekopiona, sähköpostina tai muuna automaattista tietojenkäsittelyä käyttäen tuomioistuimen tietojärjestelmään toimitettuna *sähköisenä viestinä*. Lain soveltamisala laajeni toukokuussa 1998 hovioikeuksiin ja korkeimpaan oikeuteen (muttei hallintotuomioistuimiin) sekä asiallisesti myös rikosasioihin (kts. lainmuutos 199/1998, HE 97/1997 vp.) Säädöksen nimike muutettiin samalla muotoon *laki sähköisestä viestinnästä oikeudenkäyntiasioissa*.

¹⁶ Tästä näkökulmasta esim. *Jorma Kuopus* Kansalaiset ja hallinnon sähköinen asiointi. Hallinnon tutkimus 1/2000, s. 86-90.

Kun sähköistä asiointia ryhdyttiin vuoden 1998 valtioneuvoston periaatepäätöksen pohjalta voimakkaammin kehittämään, katsottiin lainvalmistelun esitöissä, että voimassa ollut hallinto-oikeudellinen lainsäädäntö ei sinänsä estänyt sähköisten tiedonsiirtomenetelmien hyödyntämistä viranomaistoiminnassa. Hallintoasioiden sähköiseen käsittelyyn liittyneet oikeudelliset ongelmat jouduttiin kuitenkin ratkaisemaan lähinnä olemassa olleiden menettelysäännösten joustavalla tulkinnalla, koska sähköistä asiointia koskenut oikeuskäytäntö ja säännökset olivat varsin vähäisiä. Siksipä varsin nopeasti saatiin aikaan oikeusministeriön johdolla esitys *laiksi sähköisestä asioinnista hallinnossa* (1318/1999). Laki tuli voimaan vuoden 2000 alussa. Sen tavoitteena oli nopeuttaa hallintoasian käsittelyä viranomaisissa sallimalla sähköinen asiointi viranomaisissa aikaisempaa laajemmin. Samalla pyrittiin lisäämään hallintoasioiden käsittelyn tietoturvallisuutta.¹⁷

Lakia sähköisestä asioinnista hallinnossa sovellettiin hallintoasian sähköiseen vireillepanoon, käsittelyyn ja päätöksen tiedoksiantoon viranomaisessa. Lakia sovellettiin sähköiseen asiointiin myös silloin, kun hallintoasian käsittely oli muun kuin julkisyhteisön tehtävänä. Lakia ei kuitenkaan sovellettu hallintolainkäyttöön, esitutkintaan, poliisitutkintaan eikä ulosottoon. Laki sähköisestä asioinnista hallinnossa oli muuhun yleiseen hallinto-oikeudelliseen menettelylainsäädäntöön nähden erityislaki. Jos sen sijaan laista poikkeavia sähköistä menettelyä koskevia säännöksiä oli muualla erityislainsäädännössä, sovellettiin niitä ensisijaisesti.

3.2. Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa

Osoituksena alan nopeasta kehityksestä myös julkisella sektorilla oli uuden lain säätäminen jo muutaman vuoden kuluttua. *Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa* (13/2003) korvasi voimaan tultuaan 1.2.2003 lain sähköisestä asioinnista hallinnossa sekä kymmenen vuotta aiemmin säädetyin lain sähköisestä viestinnästä oikeudenkäyntiasioissa (594/1993).

Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa on hallinnon sähköisestä asioinnista annetun lain tapaan juuri sähköisen asioinnin osalta yleislaki, josta voidaan erityissäännöksin poiketa. Osaltaan se täydentää tarvittaessa erityissääntelyä. Uusi laki laajensi aiempaa vuoden 2000 alussa voimaan tullutta lakia siten, että sitä sovelletaan hallintoviranomaisten lisäksi tuomioistuinasian, syyteasian ja ulosottoasian sähköiseen vireillepanoon, käsittelyyn ja päätöksen tiedoksiantoon, jollei muualla laissa toisin säädetä. Lakia sovelletaan lisäksi välilliseen julkiseen hallintoon, muttei edelleenkään esitutkintaan ja poliisitutkintaan. Myöskään evankelis-luterilaisen kirkon toiminta ei kuulu lain soveltamisen piiriin (2 §). Laissa ei aiemman säädöksen tapaan säädetä enää varmentamistoiminnasta, koska tätä koskevat säännökset siirrettiin pääosin samaan

¹⁷ Lain säätämisen ja sähköisen asioinnin kehittämisen taustoista HE 153/1999 vp

aikaan voimaan tulleeeseen *lakiin sähköisistä allekirjoituksista* (14/2003), josta aiemmin on jo ollut puhetta.¹⁸

Lain 4 §:ssä määritellään kolme keskeistä käsitettä. Laissa tarkoitetaan *sähköisellä tiedonsiirtomenetelmällä* telekopiota ja telepalvelua, kuten sähköistä lomaketta, sähköpostia tai käyttöoikeutta sähköiseen tietojärjestelmään, sekä muuta sähköiseen tekniikkaan perustuvaa menetelmää, jossa tieto välittyy langatonta siirtotietä tai kaapelia pitkin, ei kuitenkaan puhelua¹⁹. *Sähköisellä viestillä* tarkoitetaan puolestaan sähköisellä tiedonsiirtomenetelmällä lähetettyä tarvittaessa kirjalliseen muotoon tallennettavissa olevaa informaatiota ja *sähköisellä asiakirjalla* sähköistä viestiä, joka liittyy asian vireillepanoon, käsittelyyn tai päätöksen tiedoksiantoon.

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa säädetystä laissa on sisällöllisesti paljon yhtäläisyyksiä samoihin aikoihin valmistellun ja vuoden 2004 alussa voimaan tulleen *hallintolain* (434/2003) kanssa. Hallintolaki korvasi uutena hallintomenettelyn yleissäädöksenä vuoden 1982 hallintomenettelylain, asiankirjain lähettämisestä vuonna 1954 annetun lain sekä tiedoksiannosta hallinnossa säädetyn lain vuodelta 1966. On kuitenkin huomattava, että hallintolakia ei sen 4 §:n soveltamisalan rajoitusten mukaisesti sovelleta lainkäyttöön ja ulosottoon, kuten lakia sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa.²⁰

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa säädetyn lain mukaan viranomaisen voi käyttää päätöstä sähköisesti allekirjoittaessaan sellaista kehittynyttä sähköistä allekirjoitusta, joka perustuu laatuvarmenteeseen ja on luotu turvallisella allekirjoituksen luomisvälineellä. Tällaisella sähköisellä allekirjoituksella on sähköallekirjoituslain 18 §:n mukaiset oikeusvaikutukset. Se rinnastetaan oikeusvaikutuksiltaan täysin perinteiseen, fyysiseen allekirjoitukseen. Laajennusta aiempaan lakiin merkitsee se, että päätöksen sähköisessä tiedoksiannossa tarvittava tunnistautumisen voi perustua laatuvarmenteiden hyväksikäyttöön tai tietoturvasuustasoltaan ja todistusvoimaltaan vastaaviin muihin tunnistautumistekniikkoihin.

Laissa sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetut viranomaisvelvoitteita koskevat säännökset säilyivät enimmäkseen aikaisemman lain mukaisina. Viranomaisilla on edelleen mahdollisuus järjestää sähköiset asiointipalvelut teknisten, taloudellisten ja muiden valmiuksiensa mukaisesti. Ehdotonta sähköisten

¹⁸ Lain säätämisen taustoista ja tavoitteista enemmän HE 17/2002 vp.

¹⁹ Lain ulottaminen rajoituksetta puhelinasiointiin on koettu ongelmalliseksi, koska tiedon tallentamisen sääntely saattaa vaatia uudentyyppisiä säännöksiä. Kts. HE 17/2002 vp. Hallintolain 19 §:ssä on kylläkin todettu, että asia pannaan vireille kirjallisesti ilmoittamalla vaatimukset perusteineen. Viranomaisen suostumuksella asian saa panna vireille myös suullisesti, siis esimerkiksi puhelimitse.

²⁰ Hallintolain synnystä kts. HE 72/2002 vp sekä esim. *Niemivuo - Keravuori* Hallintolaki (2003)

asiointipalvelujen velvoitetta ei ole haluttu toistaiseksi säätää, koska lain soveltamisala on laaja ja viranomaisten resurssit vaihtelevat. Viranomaisten tulisi kuitenkin sähköisten asiointipalvelujen kehittämisessä kiinnittää huomiota palvelujen saatavuuden lisäksi niiden esteettömyyteen, kohtuuhintaisuuteen ja soveltuvuuteen erilaisten käyttäjien tarpeisiin.

Lakia sovelletaan suureen osaan viranomaisten sähköisiä palveluja, koska lain soveltamisala kattaa myös telefaxin ja sähköpostin käytön. Viranomaisille on asetettu velvollisuus huolehtia siitä, että tiedonsiirtomenetelmät ovat kunnossa ja niiden tulee ohjata asiakkaat käyttämään yhteystietoja, joista asiat varmuudella kirjautuvat ja jatkokäsittely siten turvataan (5-7 §:t). Viranomaisilla on lisäksi yleinen velvollisuus siirtää niille erehdyksessä toimitettu sähköinen asiakirja viranomaiselle, joille asiakirja on osoitettu. Siirtäminen ei vaikuta määräajan kulumiseen, joten vastuu asiakirjan myöhästymisestä on pääsääntöisesti asiakirjan lähettäjällä (15 §).²¹

Uutta laissa oli säännös, jonka mukaan viranomaiselle saapunutta sähköistä asiakirjaa ei tarvitse täydentää sähköisellä tai perinteisellä allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä eikä asiakirjan alkuperäisyyttä tai eheyttä ole muutoin syytä epäillä (9.2 §). Näin esimerkiksi telekopiona tai sähköpostiviesteinä saapuneita hakemuksia ei tarvitse täydennyttää pelkästään allekirjoituksen puuttumisen vuoksi, jos asiakirjan sisällöstä ja lähettäjistä ei ole muutoin epäselvyyttä.²²

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa säädetyn lain 9 §:n 2 momentissa todetaan, että asiamiehen ei tarvitse yleensä toimittaa valtakirjaa, jos viranomaiselle toimitetussa sähköisessä asiakirjassa on selvitys asiamiehen toimivallasta paitsi silloin, kun toimivallan puutteesta syntyy jokin epäily.²³

Laissa sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa on tarkennettu hieman aiempia säännöksiä sisäasiainministeriön ja valtiovarainministeriön ohjaustoimivallasta. Valtiovarainministeriöllä ei ole enää velvoitetta pitää listaa hallinnossa hyväksytyistä varmenteista ja varmentajista. Viranomaisvalvonta tältä osin

²¹ Hallintolaissa on 21 §:ssä vastaavanlainen säännös viranomaisen siirtovelvollisuuden vaikutuksesta määrääaikaa koskevaan vastuuseen.

²² Vastaavasti hallintolain 22.2 §:ssä todetaan: ”Viranomaiseen saapunutta asiakirjaa ei tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjistä, eikä asiakirjan alkuperäisyyttä ja eheyttä ole syytä epäillä.” Alkuperäisyydellä tarkoitetaan tietoa asiakirjan oikeasta lähettäjistä ja eheydellä asiakirjan säilymistä muuttumattomana. Kts. HE 17/2002 vp, Yksityiskohtaiset perustelut 9 §.

²³ Muualla kuin sähköisessä asioinnissa saatetaan valtakirjan esittämisvelvoitteen osalta noudattaa oikeudenkäymiskaaren ja hallintolainkäyttölain asiaa koskevia säännöksiä. Esimerkiksi hallintolainkäyttölain 21 §:n mukaan asiamiehen on esitettävä valtakirja, jollei päämies ole valtuuttanut häntä suullisesti valitusviranomaisessa. Hallintolakiin otettiin säännökset valitusosoituksen liittämistä päätökseen (47-49 §:t), mikä koskee ensi asteen valitusmenettelyä viranomaisesta hallinto-oikeuteen. Hallintolainkäyttölain muutoksenhakusäännökset soveltuvat lähinnä jatkovalitukseen hallinto-oikeudesta KHO:een.

kuuluu nyt Viestintävirastolle, joka määrittelee lain pohjalta laatuvarmenteiksi hyväksyttävät varmenteet sekä mitkä tahot luokitellaan laatuvarmentajiksi. Laissa lisättiin myös arkistolaitoksen ohjaustoimivaltaa siten, että laitoksella on valtuus antaa määräyksiä sähköisten asiakirjojen kirjaamisesta, rekisteröinnistä ja arkistoinnista.²⁴

Viranomaistoiminnan sähköisestä asioinnista annetun lain 2 luku sisältää säännökset viranomaisten velvollisuuksista, 3 luku sähköisen viestin lähettamisestä ja 4 luku päätösasiakirjan sähköisestä allekirjoittamisesta ja sähköisestä tiedoksiannosta.

4. Sähköinen asiointi yksityisellä sektorilla

4.1. Sähkökauppalaki

Julkisen sektorin lisäksi sähköistä asiointia eri muodoissaan harjoitetaan lisääntyvässä määrin yksityisellä sektorilla. Esimerkiksi verkkokauppa on lisännyt osuuttaan kaupan sektorilla vuosi vuodelta.

Sähköisen kaupankäynnin osalta tuli vuonna 2002 voimaan lainsäädäntöuudistus, jonka tavoitteena oli panna kansallisesti täytäntöön tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2000/31/EY) eli ns. sähkökauppadirektiivi. Tätä varten säädettiin Suomessa *laki tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta* (458/2002), jota kutsutaan sähkökauppalaksi. Laki tuli voimaan heinäkuussa 2002.²⁵

Direktiivin tavoitteisiin liittyen sähkökauppalalla pyritään edistämään sähköistä kaupankäyntiä sisämarkkinoilla. Lailla halutaan varmistaa tietoyhteiskunnan palvelujen vapaa liikkuvuus, poistaa jäsenvaltioiden kansallisten lainsäädäntöjen eroista johtuvaa oikeudellista epävarmuutta sekä vahvistaa kuluttajien luottamusta yli rajojen tapahtuvaan sähköiseen tarjontaan.²⁶

Sähkökauppalaisissa säädetään sen 1 §:n mukaisesti tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamiseen liittyvistä seikoista, erityisesti palvelujen tarjoamisen vapaudesta, palvelun tarjoajien velvollisuudesta antaa tietoja, sopimusta koskevien

²⁴ Viranomaisten asiakirjahallinnon ja arkistotoimen järjestämisen osalta on aiheellista muistaa julkisuuslain (621/1999) 18 § hyvästä tiedonhallintatavasta, julkisuusasetuksen (1030/1999) säännökset asiakirjarekistereistä sekä arkistolain (831 /1994) määräykset. Tietojärjestelmien suojaamisen osalta tässä yhteydessä tärkeä on myös henkilötietolain (523/1999) 32 §.

²⁵ Samalla säädettiin muutoksia televiestinnän tietosuojalakiin (nyt sähköisen viestinnän tietosuojalaki), kuluttajansuojalakiin ja lakiin sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa.

²⁶ Sähkökauppalain taustoista ja sisällöstä tarkemmin HE 194/2001 vp.; TaVM 4/2002 vp sekä EV 44/2002 vp.

muotovaatimusten täyttämistä sähköisesti sekä välittäjänä toimivien palvelun tarjoajien vastuuvapaudesta.

Lain soveltamisalasta on 4 §:n perusteella rajattu pois verotus sekä henkilötietodirektiivin ja televiestinnän tietosuojadirektiivin (nykyisin sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi) alaan kuuluvat kysymykset.²⁷ Sähkökauppalakia ei myöskään sovelleta julkisten notaarien ja vastaavien ammatinharjoittajien sellaisiin toimiin, joihin sisältyy julkisen vallan käyttämistä eikä oikeudenkäyntiasiamiehen tai oikeudenkäyntiavustajan toimiin oikeudenkäynnissä. Laki ei kosketa vastikkeellista arpajaistoimintaa. 4 §:n 2 momentissa on lisäksi eräitä aloja ja toimintoja koskevia rajauksia lain 5 §:n ja 6 §:n soveltamisen suhteen.

Sähkökauppalain 2 §:n mukaisesti laissa tarkoitetaan *tietoyhteiskunnan palvelun* käsitteellä sähköisiä etäpalveluja, jotka toimitetaan vastaanottajan pyynnöstä ja tavallisesti vastiketta (maksua) vastaan. Etäpalvelussa osapuolet eivät ole yhtä aikaa läsnä. Määritelmässä sähköisyydellä tarkoitetaan palvelun toimittamista lähettämällä ja vastaanottamalla palvelu tietoja sähköisesti käsittelevien laitteiden tai tietojen säilytyksen avulla ja siten, että palvelun lähettämiseen, siirtoon ja vastaanottamiseen käytetään yksinomaan johtimia, radioyhteyttä, optisia laitteita tai muita sähkömagneettisia laitteita.

Lain 3 §:ssä määritellään lisäksi käsitteet palvelun tarjoaja, sijoittautumisvaltio, palvelun vastaanottaja, säännelty ammatti ja yhteensovitettu ala.

Sähkökauppalain mukaan tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajien on pidettävä palvelujen vastaanottajien saatavilla määrätyt tiedot itsestään ja toiminnastaan (7 §). Palveluntarjoajien on ennen sähköisen tilauksen tekemistä annettava kuluttajille ohjeita ja tietoja (8 §). Palveluntarjoajien on viivytyksettä ilmoitettava sähköisesti palvelun vastaanottajille tilauksen vastaanottamisesta, ellei tilattua hyödykettä toimiteta viivytyksettä sähköisesti. Niiden on lisäksi järjestettävä kuluttajien käyttöön asianmukaiset, tehokkaat ja helppokäyttöiset menettelyt, joiden avulla mahdolliset virheet tilauksissa voidaan etukäteen tunnistaa ja korjata. (10 §). Palvelun sopimusehdot on toimitettava palvelun vastaanottajan saataville siten, että palvelun vastaanottaja voi tallentaa ja toisintaa ne (9 §).

Sähkökauppalain 12 §:ssä säädetään myös sopimusta koskevien muotovaatimusten täyttämistä sähköisesti. Jos sopimus on lain mukaan tehtävä kirjallisesti, vaatimuksen täyttää myös sellainen sähköinen sopimus, jonka sisältöä ei voi yksipuolisesti muuttaa ja joka säilyy osapuolten saatavilla. Jos sopimus on lain mukaan allekirjoitettava, sovelletaan lain mukaan sitä, mitä sähköisistä allekirjoituksista erikseen säädetään. Tällä viitataan lähinnä sähköallekirjoituslakiin. 2 momentissa todetaan, että jos sopimukseen liittyvä ilmoitus on lain mukaan toimitettava todisteellisesti, vaatimus voidaan täyttää myös sellaisella sähköisellä menetelmällä, jonka avulla voidaan näyttää vastaanottajan saaneen ilmoituksen.

²⁷ Nykyisin mainittujen direktiivien soveltamisalaan kuuluvista asioista säännellään kansallisella tasolla Suomessa henkilötietolaissa (523/1999) ja sähköisen viestinnän tietosuojalaissa (516/2004).

Sähkökauppalaissa on edelleen säännökset sähköisen tiedon välitys- ja tallennuspalveluita tarjoavien palveluntarjoajien vastuuvapaudesta mm. välittämänsä tai tallentamansa tiedon rikoslain ja tekijänoikeuslain vastaisesta sisällöstä (13-15 §:t).

4.2. Viestintämarkkinalaki

Sähkökauppalain ohella on sähköisen asioinnin alueella vaikuttaa toinen laaja säännös, heinäkuussa 2003 voimaan tullut *viestintämarkkinalaki* (393/2003). Laki, jossa on kaikkiaan 143 pykälää, korvasi aiemman samannimisen säädöksen vuodelta 1997.²⁸

Viestintämarkkinalain tavoitteena on sen 1 §:n mukaan edistää palvelujen tarjontaa ja käyttöä viestintäverkoissa sekä varmistaa, että viestintäverkkoja ja viestintäpalveluita on kohtuullisin ehdoin kaikkien teleyritysten ja käyttäjien saatavilla koko maassa. Lain ajatuksena on lisäksi huolehtia siitä, että Suomessa saatavilla olevat mahdollisuudet televiestintään ovat käyttäjien kohtuullisten tarpeiden mukaisia, keskenään kilpailevia, teknisesti kehittyneitä, laadultaan hyviä, toimintavarmoja ja turvallisia sekä hinnaltaan edullisia.

Viestintämarkkinalain 2 §:ssä määritellään nykyisen lainsäätämistekniikan mukaisesti kaikkiaan jopa 27 eri käsitettä. *Viestintäverkolla* tarkoitetaan laissa toisiinsa liitetyistä johtimista sekä laitteista muodostuvaa järjestelmää, joka on tarkoitettu viestien siirtoon tai jakeluun johtimella, radioaallolla, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla. Tällöin viestintäverkon käsitteeseen ja lain soveltamisalaan kuuluvat mm. matkaviestinverkot, kiinteät puhelinverkot sekä kaapelitelevisioverkot.

Yleinen viestintäverkko on viestintäverkko, jota tarjotaan etukäteen rajaamattomalle käyttäjäpiirille. *Joukkoviestintäverkolla* tarkoitetaan viestintäverkkoa, jota pääasiassa käytetään televisio- ja radio-ohjelmistojen tai muun kaikille vastaanottajille samanlaisena välitettävän aineiston lähettämiseen tai tarjolla pitoon. Viestintämarkkinalaissa *verkkoyritys* on yritys, joka tarjoaa omistamaansa tai muulla perusteella hallussaan olevaa viestintäverkkoa käytettäväksi viestien siirtoon, jakeluun tai tarjolla pitoon. Verkkoyrityksen tarjoama palvelu on *verkkopalvelua*. *Palveluyritys* puolestaan on yritys, joka siirtää viestejä hallussaan olevassa tai verkkoyritykseltä käyttöönsä saamassa viestintäverkossa taikka jakelee tai pitää tarjolla viestejä joukkoviestintäverkossa. *Palveluyritys* tarjoaa palvelunaan *viestintäpalveluja*. *Teleyritys* on viestintämarkkinalain mukaisesti joko verkkoyritys tai palveluyritys ja *teletoiminta* joko verkkopalvelua tai viestintäpalvelua.²⁹ Lain 3 §:n perusteella

²⁸ Viestintämarkkinalain säätämisen taustasta ja sisällöstä HE 13/2003 vp.; LiVM 1/2003 vp. ja EV 13/2003 vp. Kts. myös viimeisin viestintämarkkinalain muutos 47/2005 (HE 74/2004 vp.), joka tuli voimaan 1.3.2005.

²⁹ Viestintämarkkinalaissa määritellään lisäksi käsitteet matkaviestinverkko, kiinteä puhelinverkko, puhelinverkko, maanpäällinen joukkoviestintäverkko, kaapelitelevisioverkko, viranomaisverkko,

viestintämarkkinalakia sovelletaan viestintämarkkinoihin, joilla tarkoitetaan verkkopalvelun ja viestintäpalvelun sekä näihin liittyvien palveluiden tarjontaa koskevia markkinoita. Tällöin siis verkkopalvelu on verkkoyrityksen ja viestintäpalvelu palveluyrityksen tarjoamaa palvelua.

Viestintämarkkinalaki on jakautunut seuraaviin lukuihin: 1 luku Yleiset säännökset; 2 luku Teletoinnin harjoittaminen; 3 luku Velvollisuuksien asettaminen teleyritykselle; 4 luku Käyttöoikeuden luovutusta koskevat teleyrityksen velvollisuudet; 5 luku Yhteenliittämistä koskevat velvollisuudet; 6 luku Numerointi; 7 luku Käyttäjän oikeudet; 8 luku Hinnoittelu ja hinnoittelun valvonta; 9 luku Viranomaisen avustamiseen liittyvät teleyrityksen velvollisuudet; 10 luku Telekaapelin sijoittaminen; 11 luku Tietojen luovuttaminen ja julkistaminen sekä kuulemisvelvollisuus; 12 luku Valvonta, seuraamukset ja riitojen ratkaisu; 13 luku Viestintäverkkoa ja viestintäpalvelua koskevat yleiset säännökset ja 14 luku Erinäiset säännökset.

Viestintämarkkinalakia ollaan parhaillaan uudistamassa. Liikenne- ja viestintäministeriössä valmisteltiin keväällä 2005 lausuntokierroksella ollut hallituksen lakiesitysluonnos, johon on koottu eräitä muutosehdotuksia. Näiden taustalla ovat asiaa koskeva arviomuistio vuodelta 2004, lain soveltamiskäytännössä tehdyt havainnot sekä tekninen kehitys. Nimenomaan viestintämarkkinoiden nopean teknisen kehityksen arvioidaan vaikuttavan siten, että alan lainsäädäntö on lähivuosina jatkuvassa muutoksessa.³⁰

4.3. Sananvapauslaki

Sähköisen asioinnin ja erityisesti sähköisen viestinnän sääntelyä tarkasteltaessa on aiheellista luoda lyhyt silmäys myös uuteen sananvapauslakiin eli *lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä* (460/2003), joka tuli voimaan 1.1.2004. Lailla kumottiin painovapauslaki vuodelta 1919 sekä radiovastauslaki vuodelta 1971.³¹

tilaajayhteys, kiinteä yhteys, kaapelikanava, yhteenliittäminen, kansainvälinen telepalvelu, kaukotelepalvelu, paikallistelepalvelu, yleinen teletointi, käyttäjä, verkkovierailu, kansainvälinen verkkovierailu sekä kuluttaja.

³⁰ Uudistuksesta lisätietoa löytyy liikenne- ja viestintäministeriön verkkosivuilta kohdasta viestintätietoa. Hallituksen esitys HE 81/2005 vp. annettiin eduskunnalle 10.6.2005.

³¹ Kts. myös HE 54/2002 vp.; PeVM 14/2002; EV 288/2002 vp. Sananvapauslakia koskevaa uutta kirjallisuutta ovat mm. *Risto Eerola - Ari-Matti Nuutila - Veli-Pekka Viljanen* (toim.) *Sananvapaus*. Edita 2005; *Riku Neuvonen* *Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely*. Talentum 2005 sekä *Riitta Ollila* *Sananvapaus*. Tietosanoma 2004.

Lain 1 §:n mukaisesti sananvapauslailla annetaan tarkempia säännöksiä perustuslaissa turvatus sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Pykälässä on erikseen haluttu painottaa sitä, että sananvapauslakia sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa.

Sananvapauslaissa määritellään (2 §) lain soveltamisen kannalta tärkeät käsitteet. *Yleisöllä* tarkoitetaan laissa vapaasti valikoituvaa viestin vastaanottajien joukkoa. *Verkkoviestillä* ymmärretään radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä. *Ohjelma* on pääasiassa äänenä tai liikkuvina kuvina ilmaistujen verkkoviestien kokonaisuus, kun taas *julkaisulla* tarkoitetaan yleisön saataville toimitettua painotuotetta, tietolevyä taikka muuta monistamalla valmistettua teksti-, ääni- tai kuvatallennetta. *Aikakautinen julkaisu* on julkaisu, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. *Verkkojulkaisu* on puolestaan julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittu verkkoviestien kokonaisuus, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti. *Julkaisutoiminnalla* sananvapauslaissa tarkoitetaan julkaisujen ja muiden verkkoviestien kuin ohjelmien toimittamista yleisön saataville ja *ohjelmatoiminnalla* ymmärretään ohjelmien toimittamista yleisön vastaanotettavaksi. Lakia sovellettaessa aikakautisen julkaisun ja verkkojulkaisun osina pidetään niiden otsikkojulisteita ja liitteitä.

Edellä kuvattujen käsitteiden puitteissa uutta sananvapauslakia sovelletaan lain 3 §:n perusteella Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan. Tekijänoikeudesta ja oikeudesta harjoittaa televisio- ja radiotoimintaa sekä teletoimintaa samoin kuin kuvaohjelmien tarkastamisesta todetaan säädettävän muualla lainsäädännössä erikseen. Myös tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta lausutaan olevan lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen säädetään, millä viitataan sähkökauppalakiin. Sananvapauslain 3 §:n 2 momentissa on eräitä soveltamisrajauksia yksityisen henkilön ylläpitämän sähköisen viestintäverkon kotisivun osalta. Samoin toimintaan, jossa huolehditaan pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistamisesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta, sovelletaan 3 momentin mukaisesti vain sananvapauslain 17-20 ja 22 §:ää.

Uusi sananvapauslaki jakautuu 8 lukuun: 1 luku Yleiset säännökset; 2 luku Julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuudet; 3 luku Vastine ja oikaisu; 4 luku Vastuu julkaistun viestin sisällöstä; 5 luku Pakkokeinot; 6 luku Seuraamukset ja syyteoikeus sekä 7 luku Voimaantulo ja -siirtymäsäännökset.

5. Sähköisen asioinnin tietosuoja- ja tietoturvasääntelystä

5.1. Perustuslaki, yleissäädökset ja erityissäädökset

Sähköinen asiointi käsitteenä on laaja ja kehittyä eri muodoissaan nopeasti. Siksi on myös vaikeaa hahmottaa kaikkia sähköisessä asiointissa mahdollisesti tulevaisuudessa ja jopa nykyisellään esiintyviä tietosuojaja- ja tietoturvaongelmia sekä varautua näihin säädösten tasolla. Tekniikan kehittyessä tulee jatkossa varmasti eteen uusia ja kenties yhä vaikeampia tilanteita, joissa joudutaan miettimään sähköisessä asiointissa käsiteltävien henkilötietojen suojaa sekä asiointin osapuolten yksityisyyden suojaa. Tällaisia uusia tilanteita syntyy jo nyt yhdisteltäessä lukuisia erilaisia toimintoja äly- tai toimikorttien siruille, jotka voivat lisäksi olla kytkettyinä matkapuhelimiin. Erilaisten monitoimikorttien kuten kauppaketjujen kanta-asiakaskorttien ja kuntakorttien yleistymisen mahdollistaa jo nyt tarvittaessa yksityiskohtaisten henkilöprofiilien luomisen kortinhaltijoista, mikä ei tietosuojan ja yksityisyyden suojan kannalta näytä positiiviselta kehitykseltä.³²

Edellä mainittu huomioiden alan uusiin säädöksiin ei ole aina haluttu ottaa tarkkoja tietosuojasäännöksiä, vaan henkilötietojen suojan sääntelyn osalta on tyydytty viittaamaan siihen, mitä muutoin henkilötietojen käsittelystä säädetään. Näin esimerkiksi sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa säädetyn lain 3 §:ssä. Tällä lakiviittauksella tarkoitetaan *henkilötietolakia* (523/1999), joka on tietosuojan yleislakimme. *Perustuslain* 10.1 §:ssä todetaan ”Jokaisen yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan olevan turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.” Tämä laki on henkilötietolaki, jonka sisältöä valmisteltaessa on otettu huomioon myös EU:n henkilötietodirektiivi sekä eräät ihmisoikeusvelvoitteet.

Yksityisyyden suojasta säännellään perustuslain edellä mainitun perusoikeussäännöksen pohjalta myös lukuisissa erityissäännöksissä, joista yksi uusimmista on jäljempänä tarkasteltava sähköisen viestinnän tietosuojalaki. Henkilötietolaissa yleislakina ovat kuitenkin säänneltyinä henkilötietojen käsittelyn yleiset perusteet ja periaatteet. Tietyn alan erityislaissa henkilötietojen käsittelystä säädetyt määräykset ohittavat henkilötietolain, mutta henkilötietolaki voi silti täydentää erityislakien mahdollisesti puutteellista ja kapeaa sääntelyä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta säädettyssä laissa on joitain henkilötietolain ohittavia säännöksiä tietojen luovutuksesta viranomaisten henkilörekistereistä. Tällöin ei kuitenkaan saa unohtaa henkilötietolain tietojen käsittelylle asettamia yleisperiaatteita.³³

³²Lähivuosina nousevat entistä enemmän esille lukuisat ilmiöt, joiden osalta lainsäätäjät joutuu miettimään yksityisyyden, tietosuojan ja tietoturvan sääntelyn riittävyttä ja mahdollisuuksia. Yksi näistä ilmiöistä on yksilön tunnistamiseen liittyvien tekniikoiden nopea kehittyminen. Näistä mainittakoon passien biometriset tunnistimet, ns. radio frequency identification -tekniikkaan perustuvat RFID-tunnistimet sekä dna-tunnistimet. Biometristen tunnistimien osalta kts. esim. *Sähköisen tunnistamisen menetelmät ja niiden sääntelyn tarve*. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 44/2003.

³³Henkilötietojen suojaa koskevasta erityislainsäädännöstä sekä henkilötietolain ja julkisuuslain välisestä suhteesta kts. *Rauno Korhonen Perusrekisterit ja tietosuojat* (Edita 2003), s.117-151.

5.2. Sähköisen viestinnän tietosuojalaki

Sähköisen viestinnän tietosuojalaki (516/2004) tuli voimaan 1.9.2004.³⁴ Lailla korvattiin ns. televiestinnän tietosuojalaki eli laki yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoinnin tietoturvasta (565/1999). Uusi laki perustuu Euroopan unionin sähköisen viestinnän tietosuojadirektiiviin (2002/58/EY).

Sähköisen viestinnän tietosuojalain tarkoituksena on lain 1 §:n mukaisesti turvata sähköisen viestinnän luottamuksellisuuden ja yksityisyyden suojan toteutuminen sekä edistää sähköisen viestinnän tietoturvaa ja monipuolisten sähköisen viestinnän palvelujen tasapainoista kehittymistä. Tältä osin laki toteuttaa yksityiskohtaisemmin perustuslain 10.2 §:ssä säädettyä perusoikeutta, jonka mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Lain 2 §:ssä on määritelty lain soveltamisen kannalta keskeiset käsitteet, joita ovat viesti, viestintäverkko, yleinen viestintäverkko, teleyritys, verkkopalvelu, viestintäpalvelu, lisäarvopalvelu, tunnistamistieto, paikkatieto, tilaaja, yhteisötilaaja, käyttäjä, tietoturva ja käsittely. *Viestillä* tarkoitetaan tässä laissa viestintäverkossa osapuolten välillä tai vapaasti valikoituville vastaanottajille välitettävää puhelua, sähköpostiviestiä, tekstiviestiä, puheviestiä tai muuta vastaavaa sanomaa. *Viestintäverkko* on toisiinsa liitetystä johtimista ja laitteista muodostuva järjestelmä, joka on tarkoitettu viestien siirtoon tai jakeluun johtimella, radioaalloilla, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla. *Yleinen viestintäverkko* puolestaan on edellä mainittu viestintäverkko, jota tarjotaan etukäteen rajaamattomalle käyttäjäpiirille. *Verkkopalvelu* tarkoittaa sähköisen viestinnän tietosuojalaissa teleyrityksen toteuttamaa viestintäverkon tarjoamista käytettäväksi viestien siirtoon, jakeluun tai tarjolla pitoon etukäteen rajoittamattomalle käyttäjäpiirille. *Viestintäpalvelu* on sellaista teleyrityksen toteuttamaa viestien siirtämistä, jakelemista tai tarjolla pitämistä viestintäverkoissa, jota tarjotaan etukäteen rajoittamattomalle käyttäjäpiirille.³⁵

Käsittely-termin määritelmän osalta on huomattava, että laissa on henkilötietolain tapaan valittu henkilötietojen käsittely yleiskäsitteeksi, jolla

³⁴Samalla tulivat voimaan muutokset, jotka kohdistuivat rikoslain 38 luvun 4 §:ään, viestintämarkkinalakiin, hätäkeskuslain 8 §:ään, viestintähallinnosta annettuun lakiin, meripelastuslakiin, poliisilakiin sekä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin. Kts. 517-523/2004. Sähköisen viestinnän tietosuojalain sisällöstä ja säätämisen taustasta yksityiskohtaisemmin HE 125/2003 vp., LiVM 13/2004 vp. ja EV 69/2004 vp. sekä *Sanna Helopuro - Juha Perttula - Juhapekka Ristola* Sähköisen viestinnän tietosuoja. Talentum 2004.

³⁵Määritelmistä yksityiskohtaisemmin HE 125/2003 vp., Yksityiskohtaiset perustelut 2 § ja *Helopuro - Perttula - Ristola* Sähköisen viestinnän tietosuoja, s. 27-41.

tarkoitetaan kaikkia tietoihin kohdistuvia toimenpiteitä aina keräämisestä tallentamiseen sekä luovuttamisesta tietojen poistamiseen ja tuhoamiseen saakka.

Sähköisen viestinnän tietosuojalakea koskevassa hallituksen esityksessä HE 125/2003 vp. on mainittu, että lailla pyritään yhdessä viranomaistoiminnan sähköisestä asioinnista annetun lain sekä sähköisistä allekirjoituksista annetun lain kanssa parantamaan käyttäjien luottamusta sähköiseen viestintään, sähköiseen kaupankäyntiin ja sähköiseen asiointiin selkeyttämällä viestinnän tietosuojan ja tietoturvan toteuttamista koskevia oikeuksia ja velvollisuuksia.

Sähköisen viestinnän tietosuojalakea sovelletaan (3 §) yleisissä viestintäverkoissa tarjottaviin verkkopalveluihin, viestintäpalveluihin, lisäarvopalveluihin ja palveluihin, joissa käsitellään palvelun käyttöä kuvaavia tietoja. Lisäksi lakia sovelletaan suoramarkkinointiin yleisissä viestintäverkoissa sekä tilaajaluettelopalveluihin ja numerotiedotuspalveluihin. Lakia ei pääsääntöisesti sovelleta sisäisiin ja muihin rajoitetuille käyttäjäpiireille tarkoitettuihin viestintäverkkoihin. Lakia ei myöskään sovelleta joukkoviestintäverkossa välitettävään viestiin, jos viestiä ei voi yksittäisessä tapauksessa yhdistää sitä vastaanottavaan tilaajaan tai käyttäjään (vrt. sananvapauslakiin).

Sähköisen viestinnän tietosuojalakea ei eräin poikkeuksin sovelleta verkkopankkipalveluihin, hallinnon sähköisiin asiointipalveluihin tai muihin vastaaviin sähkökauppalain mukaisiin tietoyhteiskunnan palveluihin, joissa palvelun sisältö ei pääosin perustu tunnistamistietojen tai paikkatietojen käsittelyyn.³⁶

Lain 3 §:n 4 momentissa todetaan, että henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan, mitä henkilötietolaissa säädetään, jollei sähköisen viestinnän tietosuojalakea muuta johdu. Tämä tarkoittaa sitä, että sähköisen viestinnän tietosuojalake on luonnolliseen henkilöön yhdistettävien tietojen osalta erityislaki suhteessa henkilötietolakiin. Eli lain soveltamisalaan kuuluvien toimijoiden on huomioitava sähköisen viestinnän tietosuojalain säännösten lisäksi henkilötietojen käsittelyssä ne velvollisuudet, jotka rekisterinpitäjälle säädetään henkilötietolaissa. Henkilötietolaki tuleekin sovellettavaksi luonnollisiin henkilöihin liitettävien tietojen osalta yleisistä viestintäverkoista erillään olevissa sisäisissä viestintäverkoissa, joihin sähköisen viestinnän tietosuojalakea sovelletaan vain rajoitetusti.³⁷

Sähköisen viestinnän tietosuojalain 3 §:n 5 momentissa on viittaus yksityisyyden suojasta työelämässä säädetyn lain soveltamiseen työnantajan ja työntekijän välisissä suhteissa. Käsittelen kyseistä lakia enemmän seuraavassa alajaksossa. S ä h k ö i s e n viestinnän tietosuojalake on säädöksenä laajempi kuin televiestinnän tietosuojalake. Kun aiemmassa laissa oli 6 lukua ja 31 §:ää, uudessa säädöksessä on kaikkiaan 11 lukua ja 44 §:ää. Lain tuomista uudistuksista ja muutoksista mainittakoon tässä joitain

³⁶ Kts. *Helopuro - Perttula - Ristola* Sähköisen viestinnän tietosuoja, s.16-17.

³⁷ Tästä *Helopuro - Perttula - Ristola* Sähköisen viestinnän tietosuoja, s. 20.

tärkeimpiä. Tunnistamistietojen käsittelyn sääntely laajeni teleyrityksistä yhteisötilaajiin, joita voivat olla esimerkiksi yliopistot. Paikkatietojen, joista puhekielessä puhutaan myös sijaintietoina, sääntelyä selkeytettiin. Esimerkiksi matkapuhelimien paikkatietotekniikkaa hyödynnetään nykyään teleyritysten tarjoamina kaupallisina palveluina. Se, pidetäänkö sijainnin ilmaisevaa tietoa lain mukaisena tunnistamistietona vai paikkatietona, riippuu tiedon käyttötarkoituksesta. Viime vuosina sähköpostin viestiliikenteessä jo rasitteeksi muodostuneisiin roskaposti- ja virusongelmiin on myös säädöksessä yritetty tuoda säännöksillä uusia ratkaisukeinoja. Sähköistä suoramarkkinointia on haluttu säännellä tarkemmin ja poliisin tiedonsaantioikeuksia on lisätty.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain luvuttainen sisältö on seuraava: 1 luku Yleiset säännökset; 2 luku Yksityisyyden ja luottamuksellisen viestin suoja; 3 luku Viestien ja tunnistamistietojen käsittely; 4 luku Paikkatiedot; 5 luku Viestinnän tietoturva; 6 luku Puhelupalvelut; 7 luku Suoramarkkinointi; 8 luku Ohjaus ja valvonta; 9 luku Tiedonsaantioikeus; 10 luku Tietoturvamaksu sekä 11 luku Erinäiset säännökset.

5.3. Sähköpostiviestin suojasta

Sähköistä asiointia ja verkkoviestintää koskettaa myös kysymys työnantajan ja työnjohdon oikeudesta valvoa ja tarkkailla työntekijän sähköpostia. Ongelmia työpaikoilla on aiheuttanut erityisesti kysymys siitä, saako työnantaja tarkkailla kaikkia työntekijän työkoneellaan lähettämiä sähköpostiviestejä vai ainoastaan työhön liittyviä viestejä. Toisaalta, kuinka erottelu käytännössä tehtäisiin?

Sähköpostiviestin suojasta suhteessa Perustuslain 10.2 §:ssä säädettyyn kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuuden loukkaamattomuuteen on oikeusoppineiden piirissä aiemmin ollut ristiriitaisia näkemyksiä. Perustuslain säännöksen ajatuksena on kuitenkin ollut viestinnän salaisuuden säätäminen mahdollisimman laajaksi silmällä pitäen jatkuvasti kehittyviä uusia viestinnän muotoja. Perustuslakivaliokunta on yrittänyt osaltaan löytää tulkintaratkaisuja sähköpostin asemalle.

Yhtenä ongelmana on viime aikoihin asti ollut erityislainsäädännön puutteellisuus. Aiempi laki yksityisyyden suojasta työelämässä (477/2001) ei ottanut kantaa sähköpostia koskevaan valvontaan. Laki korvattiin 1.10.2004 voimaan tulleella saman nimisellä säädöksellä. Uuden *yksityisyyden suojasta työelämässä säädetyn lain* (759/2004) yhtenä uudistuksena olivat juuri työntekijän sähköpostin suoja koskevat 18-20 §:t. Näiden säännösten tavoitteena on, että työntekijän sähköpostiviestien salaisuus ei vaarantuisi. Toisaalta lain tavoitteen on myös, että työnantajalle kuuluvat

ja tämän toiminnan jatkumisen kannalta välttämättömät viestit voitaisiin työntekijän estyneenä ollessa saada työnantajan käyttöön.³⁸

Sääntelyn tavoitteena on ohjata siihen, että työntekijälle lähetettyjen tai tämän lähettämien työnantajalle kuuluvien viestien sekä selville saaminen että niiden avaaminen perustuu työntekijän suostumukseen. Laki antaa kuitenkin työnantajalle mahdollisuuden saada selville sen toimintaan kuuluvat viestit niissä tilanteissa, joissa suostumukseen perustuvat menettelyt eivät ole käytettävissä ja tilanteissa, joissa tiedonsaanti on välttämätöntä työnantajan toiminnan jatkumisen turvaamiseksi.

Yksityisyyden suojasta työelämässä säädetyssä uudessa laissa ovat säännökset työnantajan huolehtimisvelvollisuuksista (18 §), työnantajalle kuuluvien sähköisten viestien esille hakemisesta (19 §) sekä työnantajalle kuuluvien sähköisten viestien avaamisesta (20 §).

Säännösten mukaan työnantajalla voi olla oikeus selvittää, onko työntekijälle tämän poissa ollessa lähetetty tai onko hän välittömästi ennen poissaoloaan lähettänyt työnantajalle kuuluvia sähköpostiviestejä. Kyseinen oikeus syntyy, jos työnantajan on välttämätöntä saada hänelle tarkoitetuista viesteistä tieto toimintaansa liittyvien neuvottelujen loppuun saattamiseksi, asiakkaiden palvelemiseksi tai toimintojen turvaamiseksi muutoin. Mutta työnantaja voi käyttää tätä oikeuttaan vain tietojärjestelmän pääkäyttäjän valtuuksia käyttävän henkilön avulla. Tällöin arviointi siitä, kuuluuko viesti edellä mainitulla tavalla työnantajalle, tulee tapahtua viestin lähettäjän tunnistamistietojen tai sähköpostiviestissä olevien otsikkokenttätietojen perusteella. Viimeksi mainittu lähtökohta edellyttäneepä epämääräisyytensä vuoksi tulevaisuudessa tulkintakannanottoja tuomioistuimantasolla.

Lain 19 §:ssä säädetään yksityiskohtaisesti edellytyksistä, joiden tulee toteutua, ennen kuin työnantaja voi käyttää oikeuttaan. Ehtoina on, että

- työntekijä hoitaa tehtäviä itsenäisesti työnantajan lukuun eikä työnantajan käytössä ole järjestelmää, jonka avulla työntekijän hoitamat asiat ja niiden käsittelyvaiheet kirjataan tai saadaan muutoin selville;
- työntekijän tehtävien ja vireillä olevien asioiden vuoksi on ilmeistä, että työntekijälle on lähetetty tai hän on vastaanottanut työnantajalle tarkoitettuja viestejä;
- työntekijä on estynyt tilapäisesti suorittamasta työtehtäviään eikä työnantajalle kuuluvia viestejä voida saada työnantajan käyttöön siitä huolimatta, että työnantaja on huolehtinut 18 §:ssä tarkoitetuista velvollisuuksistaan; sekä
- työntekijän suostumusta viestien hakemiseen ei voida saada kohtuullisessa ajassa.

Jos viestin esille hakemisessa saadun tiedon perusteella on ilmeistä, että viesti on selvästi työnantajalle kuuluva, voi sen samoja menetelmiä käyttäen avata. Tästä on aina laadittava kirjallinen selvitys, kuten myös silloin, jos viestiä esille hakemisen jälkeen ei tarvitsekaan avata.

³⁸ Lain valmistelusta ja sisällöstä enemmän HE 162/2003 vp., TyVM 8/2004 vp ja EV 114/2004 vp. Lisätietoa myös *Klaus Nyblin* Työelämän sähköposti. 2. uudistettu painos. Talentum 2004.

5.4. Henkilötietojen käsittelystä tuomioistuimien tietojärjestelmissä

Edellä on käynyt ilmi, että *lakia sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa* sovelletaan myös asioiden vireillepanoon, käsittelyyn ja tiedoksiantoon tuomioistuimissa. Tällöin kiinnostavaa tietosuojan ja tietoturvan kannalta on, kuinka tuomioistuinasioihin liittyvien henkilötietojen käsittelyn sääntely on toteutettu tuomioistuimien erilaisissa tietojärjestelmissä. Tällä hetkellä sääntely on koettu varsin puutteelliseksi.

Parhaillaan on valmisteilla uusi *laki henkilötietojen käsittelystä oikeushallinnossa*. Samalla tarkoituksena on muuttaa oikeusrekisterikeskuksesta sekä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa säädettyjä lakeja³⁹. Uudistuksella on kiinnekohtia myös valmisteilla oleviin oikeudenkäynnin julkisuutta koskeviin lainmuutoksiin.⁴⁰

Oikeusministeriön hallinnonalalla ylläpidetään useita erilaisia asianhallinta-, diaari- ja rekisterijärjestelmiä, jotka sisältävät tietoa käsiteltävistä asioista ja henkilöistä. Näistä mainittakoon tuomiolauselmajärjestelmän rikosasiainrekisteri, tuomioistuinten kyselykäyttäjärjestelmä (*Kyösti*), rikosdiaari (*Sakari*), siviiliasioiden diaari (*Tuomas*) sekä ns. raportointi- ja tilastointijärjestelmä. Lisäksi tuomioistuimilla on eräitä muita asiankäsittelyjärjestelmiä ja oikeusministeriön hallinnonalalla lukuisia rekistereitä ja tietojärjestelmiä. Rekisterinpitäjille esitetään nykyään entistä useammin sellaisia tiedonsaantipyynnöitä, joiden vuoksi joudutaan tekemään ratkaisuja perustuslaissa ilmaistujen yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa sekä tietojen julkisuutta koskevien periaatteiden suhteen. Uutta erityissääntelyä katsotaan tarvittavan, koska henkilötietolain ja julkisuuslain yleisten säännösten perusteella ei ole aina selvää kenelle, mihin tarkoitukseen ja mitä tietoja viranomaisten rekistereistä voidaan luovuttaa. Sääntely on erityisen puutteellista ns. arkaluonteisten henkilötietojen osalta. Työnjakoa rekistereitä ylläpitävien viranomaisten kesken ei ole myöskään nykyään riittävästi säännelty.

Oikeushallintoviranomaisten nykyisistä rekistereistä ehdotetaan muodostettavaksi *valtakunnallinen tietojärjestelmä*, joka olisi säännelty yhdenmukaisesti ja jota koskisivat samat yleiset periaatteet. Ajatuksena on, että valtakunnallinen järjestelmä palvelisi asiakaslähtöisyyden tavoitetta. Tietopyyntöihin voitaisiin vastata keskitetysti tehokkaammin ja kattavammin vaarantamatta kenenkään oikeussuojaa. Tavoitteena uudistuksessa on lisäksi välineneutraali lainsäädäntö, joka

³⁹Lausuntokierrokselle syyskuussa 2004 lähetetty Oikeusministeriön asettaman työryhmän muistio Henkilötietojen käsittely oikeushallinnossa alustavine lakiesityksineen löytyy ministeriön verkkosivuilta osoitteesta www.om.fi/27571.htm

⁴⁰Näistä kts. KM 2002:1 sekä oikeusministeriön työryhmämietintö 2003:1 hallintolainkäytön julkisuuden osalta.

olisi eriytetty olemassa olevien järjestelmien määrittelyistä ja vähentäisi teknisestä kehityksestä johtuvia lainmuutospaineita.

Uudistuksen myötä oikeusrekisterikeskuksesta tulisi valtakunnallisen tietojärjestelmän rekisterinpitäjä, joka ratkaisisi siihen kohdistetut tietopyynnöt. Yksittäiset oikeushallintoviranomaiset voisivat kuitenkin edelleen vastata tietopyyntöihin, jotka koskevat edelleen pelkästään niiden omia tietoja.

6. Sähköisen asioinnin ja tietojärjestelmien suojan rikosoikeudellisesta sääntelystä

Sähköinen asiointi on kiinteässä yhteydessä tietotekniseen infrastruktuuriin eli erilaisiin viestintäverkkoihin, tietojärjestelmiin ja laitteistoihin, joissa ja joiden välityksellä tietoliikenne ja viestintä tapahtuu. Sähköisen asioinnin, viestinnän ja kaupankäynnin toimintavarmuus, uskottavuus ja luotettavuus ovat riippuvaisia järjestelmien tietoturvaluustasosta. Merkittävä vaikutus sähköisen asioinnin kehitykselle on tietojärjestelmiin kohdistuvan rikollisen toiminnan sääntelyllä. Rikollisuuden torjunnan ja selvittämisen osalta olennaisia tekijöitä ovat tällöin poliisille lainsäädännössä myönnettävät toimivaltuudet mm. poliisi- ja pakkokeinolaissa sekä sähköiseen asiointiin liittyvissä erityissäännöksissä.⁴¹ Preventiivisinä keinoina sähköiseen asiointiin kohdistuvien väärinkäytösten estämiseksi ovat ensinnäkin alan erilaisten toimijoiden ja kuluttajien riittävä kouluttaminen sekä toisaalta tehokas tiedottaminen muuttuvista rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevista säännöksistä. Myös rikostutkinnalle myönnettävillä taloudellisilla ja teknisillä voimavaroilla on ennaltaehkäisevää vaikutusta todellisen kiinnijäämisriskin kasvaessa.

Edellä esitellyissä sähköisen asioinnin säädöksissä ei yleensä törkeämpien rikosten osalta ole suoranaisia sanktiosäännöksiä lakien säännösten vastaisen toiminnan varalta. Sen sijaan niissä on viittaukset *rikoslakiin* ja lähinnä sen 38 lukuun, johon on koottu tieto- ja viestintärikosten tunnusmerkistöt rangaistuksineen. Sähköisen asioinnin säädöksissä todetaan lisäksi usein, että henkilötietojen käsittelyn osalta noudatetaan sitä, mitä henkilötietolaissa säädetään. *Henkilötietolain* säännösten mukaisesta toiminnasta voidaan puolestaan rangaista henkilötietolain 48 §:n 2 momentin mukaisena henkilörekkisteririkkomuksena tai RL 38 luvun 9 §:ssä säädettyinä

⁴¹ Poliisin toimivaltuuksista on toukokuussa 2005 ilmestynyt tutkimus *Rauno Korhonen* Poliisin valvontakeinot ja kansalaisten yksityisyyden suoja. Edita 2005.

henkilörekisteririkoksena. Esimerkiksi *sähköallekirjoituslain* 26 §:ssä viitataan juuri henkilörekisteririkokseen ja henkilörekisteririkkomukseen.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain 42 §:ssä puolestaan viitataan viestintäsalaisuuden ja törkeän viestintäsalaisuuden loukkaamista koskeviin sekä tietomurtoa koskeviin RL 38 luvun sanktioihin. Kyseisen lain 5 §:ssä säännellyn vaitiolovelvollisuuden osalta rangaistussäännöksenä viitataan RL 38 luvun 1 ja 2 §:n salassapitosäännöksiin sekä vaihtoehtoisesti RL 40 luvun 5 §:n säännöksiin virkasalaisuuden rikkomisesta tai tuottamuksellisesta virkasalaisuuden rikkomisesta. Sähköisen viestinnän tietosuojalain 42 §:n 2 momentin mukaan on lisäksi lievempien tekojen osalta mahdollisuus tuomita *sähköisen viestinnän tietosuojarikkomuksesta*.

Yksityisyyden suojasta työelämässä säädetyn lain 24 §:n 1 momentissa on pitkä luettelo, jonka mukaan kyseisen lain säännösten vastaisesta toiminnasta voidaan erilaisissa lievissä teoissa tuomita sakkoon. Siten sakkorangaistus on mahdollinen, kun työnantaja tai tämän edustaja tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vastoin kyseisen lain 19 §:n säännöksiä hakee esille tai vastoin 20 §:n säännöksiä avaa työntekijälle lähetetyn tai työntekijän lähettämän viestin. Pykälän 2 momentissa puolestaan todetaan, että rangaistus henkilörekisteririkoksesta, tietomurrosta, salakatselusta, salakuuntelusta, viestintäsalaisuuden loukkauksesta, salassapitorikoksesta ja virkarikoksista säädetään rikoslaissa.

Teknologian nopean kehityksen vuoksi juuri RL 38 luvun tieto- ja viestintärikosten sääntelyä on jouduttu uudistamaan viimeisen kymmenen vuoden aikana useasti.⁴² RL 34 luvun yleisvaarallisiin rikoksiin säädettiin lisäksi vuonna 1999 uusi 9 a §:

RL 34 luku 9 a § Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle

Joka, aiheuttaakseen haittaa tietojenkäsittelylle tai tieto- tai telejärjestelmän toiminnalle,

1) valmistaa tai asettaa saataville sellaisen tietokoneohjelman tai ohjelmakäskeyjen sarjan, joka on suunniteltu vaarantamaan tietojenkäsittelyä tai tieto- tai telejärjestelmän toimintaa taikka vahingoittamaan sellaisen järjestelmän sisältämiä tietoja tai ohjelmistoja, tai levittää sellaista tietokoneohjelmaa tai ohjelmakäskeyjen sarjaa taikka

2) asettaa saataville ohjeen 1 kohdassa tarkoitetun tietokoneohjelman tai ohjelmakäskeyjen sarjan valmistamiseen tai levittää sellaista ohjetta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa tai yhtä ankaraa rangaistusta, *vaaran aiheuttamisesta tietojenkäsittelylle* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

RL 38 luku uusittiin 1990-luvun puolivälissä (578/1995, HE 94/1993 vp.). Tuolloin luvun alkuun sijoitettiin säännökset *salassapitorikoksesta* (1 §) ja *salassapitorikkomuksesta* (2 §). 3 § sääntelee nykyisessä muodossaan (531/2000)

⁴² Aihepiiristä on vuonna 2004 hyväksytty Helsingin yliopistossa oikeustieteellinen väitöskirja *Antti Pihlajamäki* Tietotojenkäsittelyrauhan rikosoikeudellinen suoja: datarikoksia koskeva sääntely Suomen rikoslaissa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen sarja nro 258.

viestintäsalaisuuden loukkauksesta ja 4 § *törkeän viestintäsalaisuuden loukkauksesta*. Viimeksi mainittu lainkohta, jonka perusteella syyttäjä on esimerkiksi vaatinut rangaistuksia ns. Soneran teleurkintajutun yhteydessä, on viimeisen lainmuutoksen (517/2004) jälkeen seuraavan sisältöinen:

RL 38 luku 4 § Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus

Jos viestintäsalaisuuden loukkauksessa

1) rikoksentehtäjä käyttää rikoksen tekemisessä hyväksi asemaansa sähköisen viestinnän tietosuojalaissa (516/2004) tarkoitetun teleyrityksen palveluksessa tai muuta erityistä luottamusasemaansa,

2) rikoksentehtäjä käyttää rikoksen tekemistä varten suunniteltua tai muunnettua tietojenkäsittelyohjelmaa tai teknistä erikoislaitetta tai rikos muuten tehdään erityisen suunnitelmallisesti taikka

3) rikoksen kohteena oleva viesti on sisällöltään erityisen luottamuksellinen taikka teko huomattavasti loukkaa yksityisyyden suojaa

ja viestintäsalaisuuden loukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä viestintäsalaisuuden loukkauksesta* vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Rikoslain 38 luvun vuonna 1995 säädetyissä 5 §:ssä säännellään *tietoliikenteen häirinnästä*, 6 §:ssä *törkeästä tietoliikenteen häirinnästä* ja 7 §:ssä *lievästä tietoliikenteen häirinnästä*. Törkeimmän tunnusmerkistön täyttymisestä voidaan enimmillään tuomita neljän vuoden vankeusrangaistukseen.

RL 38 luvun 8 § käsittelee *tietomurtoa*:

RL 38 luku 8 § Tietomurto

Joka käyttämällä hänelle kuulumatonta käyttäjätunnusta taikka turvajärjestelyn muuten murtamalla oikeudettomasti tunkeutuu tietojärjestelmään, jossa sähköisesti tai muulla vastaavalla teknisellä keinolla käsitellään, varastoidaan tai siirretään tietoja, taikka sellaisen järjestelmän erikseen suojattuun osaan, on tuomittava *tietomurrosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tietomurrosta tuomitaan myös se, joka tietojärjestelmään tai sen osaan tunkeutumatta teknisen erikoislaitteen avulla oikeudettomasti ottaa selon 1 momentissa tarkoitettu tietoja tietojärjestelmässä olevasta tiedosta.

Yritys on rangaistava.

Tätä pykälää sovelletaan ainoastaan tekoon, josta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa tai yhtä ankaraa rangaistusta.

RL 38 lukuun on myöhemmin lisätty säännös *suojauksen purkujärjestelmär rikoksesta* (1118/2001). Tämän 8 a §:n mukaan se, joka *eräiden suojauksen purkujärjestelmien kieltämisestä annetun lain* (1117/2001) 3:ssä säädetyn kiellon vastaisesti ansiotarkoituksessa tai siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa suojatun palvelun tarjoajalle, valmistaa, tuo maahan, pitää kaupan, vuokraa tai levittää suojauksen purkujärjestelmää, mainostaa sitä taikka asentaa tai huoltaa sitä,

voidaan tuomita suojauksen purkujärjestelmär rikoksesta sakkoon tai vankeuteen. Ehtona on lisäksi, ettei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa tai yhtä ankaraa rangaistusta.

Henkilötietolain 48 §:n 2 momentissa luetellaan tilanteet, joissa henkilötietolain säännösten vastainen toiminta voi johtaa *henkilörekisteririkkomuksesta* tuomittavaan sakkoon. Pykälän 1 momentissa viitataan tietomurron ja salassapitorikoksen sekä -rikkomuksen lisäksi RL 38 luvun 9 §:ssä määriteltyyn *henkilörekisteririkokseen*, joka viimeisimmän lainmuutoksen (480/2001) jälkeen on sanamuodoltaan seuraava:

RL 38 luku 9 § Henkilörekisteririkos

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) käsittelee henkilötietoja vastoin henkilötietolain (523/1999) käyttötarkoitussidonnaisuutta, käsittelyn yleisiä edellytyksiä, henkilötietojen tarpeellisuutta tai virheettömyyttä, arkaluonteisia tietoja, henkilötunnusta tai henkilötietojen käsittelyä erityisiä tarkoituksia varten koskevia säännöksiä taikka rikkoo henkilötietojen käsittelyä koskevia erityissäännöksiä,

2) antamalla rekisteröidylle väärän tai harhaanjohtavan tiedon estää tai yrittää estää rekisteröityä käyttämästä hänelle kuuluvaa tarkastusoikeutta tai

3) siirtää henkilötietoja Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolisiin valtioihin henkilötietolain 5 luvun vastaisesti

ja siten loukkaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai aiheuttaa hänelle muuta vahinkoa tai olennaista haittaa, on tuomittava *henkilörekisteririkoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

RL 38 luvun 10 §:ssä säännellään yksityiskohtaisesti syyteoikeuden toteutumisesta eri tunnusmerkistöjen osalta.

Verkkokaupassa, sähköisten maksuvälineiden käytössä, hakkeroinnissa tai muissa tietojärjestelmiin kohdistuvissa tai niiden kautta tapahtuvissa lakien säännösten vastaisissa toimissa voivat mahdollisesti tulla esille monet muutkin kuin edellä mainitut rikoslain säännökset kuten esimerkiksi *petoksen*⁴³, *maksuvälinepetoksen*, *luvattoman käytön*, *tuhotyön* tai *yrittäjävakoilun* tunnusmerkistöt.

Tämän alajakson lopuksi on mainittava Eduskuntaan lähiaikoina tuleva *tietoverkkorikoksia* koskeva oikeusministeriön valmisteleva uudistus. Kyseessä on

⁴³Esim. RL 36 luku 1 § Petos: “ Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on mahdollisuus määrätä, on tuomittava *petoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Petoksesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttamalla saa aikaan tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa (13.6.2003/514).”

Tämän 2 momentin mukaisen ns. *tietojenkäsittelypetoksen* sekä myös *maksuvälinepetoksen valmistelun* (RL 37 luku 11 §) muutoksen taustoista ja sisällöstä lähemmin HE 2/2003 vp.

hallituksen esitys Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan, vuonna 2001 hyväksytyyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja EU:n tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä koskevan puitepäättöksen täytäntöönpanosta sekä rikoslain, pakkokeinolain, esitutkintalain ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain muuttamisesta. Asiaa valmistelleen tietoverkkorikostyöryhmän mietinnössä on ehdotettu rikoslakiimme lisättäväksi uudet *tietojärjestelmän häirintää ja tietoverkkorikosvälineen hallussapitoa* koskevat säännökset. Tietoverkkorikosvälineen levittämisen osalta nykyinen sääntely laajennettaisiin kattamaan tietokonevirusten ja muiden vastaavien haittaohjelmien osalta myös tietomurtovälineet ja laitteet. Pakkokeinolakiin puolestaan ehdotetaan lisättäväksi uudet datan takavarikko, säilyttämismääräystä ja tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuutta koskevat säännökset. Lisäksi muutoksia tulisi eräisiin muihin säädöksiin.⁴⁴

7. Lopuksi

Edellä esitelty sähköisen asioinnin, sähköisen viestinnän ja sähköisen kaupankäynnin säädöskehitys laajuudessaan ja uutuudessaan osoittaa todeksi sen, että puhe alan normitulvasta ei ole liioittelua. Tämä kirjoitus jää tarkoituksella vain pintapuoliseksi kuvaukseksi. Syvällisempään esitykseen ei tässä yhteydessä ole mahdollisuuksia. Sähköisen asioinnin, viestinnän ja kaupankäynnin lainsäädäntö on varsin tekniikkasidonnaista ja jo peruskäsitteiden sisäistäminen vie aikaa, puhumattakaan normien sisällön ja eri säädösten välisten suhteiden syvällisestä hahmottamisesta. Sähköinen asiointi kaipaisikin kokonaisuutena laajempaa oikeudellista yleisoppikirjaa⁴⁵, jonka ilmestyminen olisi toivottavaa. Alan kiihkeä muutosvauhti ei kylläkään kannusta tutkijakuntaa juuri nyt syventymään teokseen, joka saattaa hyvinkin nopeasti vanhentua, vaikkakin säädökset on pyritty rakentamaan tekniikkaneutraalisti tulevia uudistuksia ennakoiden. Pyrkimykseni on tällä pienellä

⁴⁴Uudistuksesta lähemmin *Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö* (OM:n työryhmämietintöjä 2003:6) sekä mietinnöstä annettujen lausuntojen tiivistelmä (OM:n Lausuntoja ja selvityksiä 2004:14).

⁴⁵Alan eri osa-alueita käsittelevästä, osin jo vanhentuneesta kotimaisesta juridisesta kirjallisuudesta voidaan mainita *Juha Laine* (toim.) *Verkkokauppa-oikeus*. WSOY 2001; *Lauri Mannio* *Sähköisen kaupankäynnin verotus* WSOY 2001; *Heikki Kulla* ym. (toim.) *Viestintäoikeus* WSOY 2002 ja *Laura Vilkkonen - Henriikka Piekkala* *Viestintämarkkinalaki*. Edita 2004. Lapin yliopiston oikeusinformatiikan instituutti on joulukuussa 2004 valmistanut liikenne- ja viestintäministeriölle raportin *Sähköinen viestintä, tietoturvallisuus ja perusoikeudet*. Raporttiin on linkki ministeriön www-sivuilla kohdasta Kansallinen tietoturvastrategia. Kts. myös *Riitta Ollila* *Perusoikeudet viestintämarkkinoilla*. Edilex 2003. Turun yliopistossa tarkastettiin kesällä 2005 *Katariina Sorvarin* oikeustieteellinen väitöskirja *Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta: erityisesti tietoverkkoympäristössä*. WSOY 2005.

tutkimuksella antaa aihepiiristä kiinnostuneille pohjatietoa ja johdatuksen sähköisen asioinnin monitahoiseen ja muuttuvaan normikenttään. Tavoitteena on myös jatkossa päivittää ja laajentaa tätä artikkelia lainsäädännön muutosten ja tutkimuksen kehityksen myötä.